

Dr. Fatma Şakir Memik (1903-1991)

Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerinden ve ilk kadın tıp doktorlarından olan Fatma Memik, 1903 yılında Safranbolu'nun Akviran köyünde doğmuştur. Babası ekmekçi ve un tüccarı Şakir Bey, annesi Cemile Hanım'dır. İlköğretime Safranbolu'da başlamıştır. 8 yaşında İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da Beyazıt İnâs Numune Mektebi ve Bezmialem Valide Sultan Mektebinde okuduktan sonra 1923 yılında Darülfünun Tıp Fakültesine girmiştir. 1929'da tıp fakültesini birincilikle bitirmiştir. 1929-1931 yılları arasında Vakıf Gureba Hastanesi'nde dahiliye ihtisası yapmıştır. Bir yıl fakültede staj yaptıktan sonra 31 Ocak 1932'de Heybeliada Verem Sanatoryumu asistanlığına atanmış, 9 Ekim 1932'de Gureba Hastanesi asistanı olmuştur. 1 Haziran 1933'te buradan ayrılarak, iç hastalıkları üzerine ihtisas yapmıştır. 1934 yılında Gureba Hastanesi imtihanını geçerek iç hastalıkları uzmanı olmuştur. 25 Aralık 1934'te Gureba Hastanesi poliklinik şefi olmuştur. 1935-1947 yılları arasında milletvekilliği yaptıktan sonra doktorluğa geri dönen Fatma Memik, 1947-1949 yılları arasında Ankara Numune Hastanesi dahiliye uzmanlığı, 1950-51 yıllarında İstanbul İşçi Sigortaları Beşiktaş Dispanseri iç hastalıkları uzmanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1951'den 1968'e kadar Şişli Çocuk Hastanesi dahiliye poliklinik şefliği görevini yürütmüş ve 1968'de emekliye ayrılmıştır.

Dr. Fatma Memik, milletvekili olmadan önce siyasette de aktif rol almıştır. CHP Eminönü idare heyeti asil üyeliği ve İstanbul il merkezi yedek üyeliği yapmıştır. Aynı zamanda kadın hakları cemiyetleri, yardım cemiyetleri ve Halkevlerinde de görev almıştır. 1935'te meclise giren milletvekillerinden 13'ü öğretmen, 2'si çiftçi, biri yazar ve biri doktordur. Bir milletvekilinin ise mesleği belirtilmemiştir. Atatürk, Fatma Memik'in özellikle doktor olmasından dolayı milletvekili olmasını istemiştir. 32 yaşında milletvekili seçilen Fatma Memik meclise giren en genç kadın milletvekili olmuştur. Milletvekilliği onun için çok kutsal bir görevdir. Şubat 1936 tarihinde yapılan bir röportajda *"Cumhuriyet'in verimli kaynağının nurlu ışığını saçan Türk kadınlığı arasından beni seçip, ulusal bir vazifeye davet edeceğine, mesleki didişmelerim arasında aklıma getiremezdim. Yurdun her mesleki branşında yüz ağartarak çalışan kadınlık camiasının bu uğurda da yapabileceği birçok işler olduğunu, ulu önder, uzağı gören kıymetli bakışlarıyla dünyaya tanıttı. Mesleki yolumda sarsılmaz bir aşk ile çalışan ben, ulu Atatürk'ün göstermiş olduğu bu yüksek seçimin büyüklüğü karşısında saygılarımla eğilir, memleketin gözbebeği olan Cumhuriyet Halk Fırkasının bir namzedi olarak ulu Atatürk'ün ve kıymetli fırkamızın çizdiği yolda yürüyeceğimi söylemeyi bir vazife olarak tanırım."* milletvekili seçildikten sonraki diğer bir röportajında *"Bu öyle büyük bir inkılâp ki rüyamda görseydim inanamazdım. Onun içindir ki kaç gündür derin bir heyecan içindeyim. Benim için ne büyük bir şeref ne büyük bir iltifat, içim şükranla dolu"* ifadesiyle duyduğu sevinci dile getirmiştir.

Meclise seçildikten sonra çeşitli idari görevler de üstlenmiştir. TBMM'de 5. 6. ve 7. dönemlerde CHP Edirne Milletvekili olarak görev yapan Fatma Memik, 1 Mart 1935 tarihinde ilk toplantısında TBMM'de geçici kâtiplik yapmıştır. Fatma Memik, TBMM'de 5. 6 ve 7. dönemde kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu encümeninde kâtiplik ve üyelik yapmıştır. TBMM'de İş Kanunu'na Ek Kanun tasarısı ve Spor Teşkilatı Kanun tasarısı görüşmeleri için oluşturulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Fatma Memik'in İş Kanunu komisyonunda görev almasının nedeni kadınlara daha uygun çalışma şartları hazırlamaktır. 8 Haziran 1936'da yürürlüğe giren İş Kanunu'yla kadınların çalışma hayatına düzenleme getirilmiştir. V. dönemde TBMM'ye katılan kadın milletvekilleri eğitim ve sağlık konularında konuşmalar yapmıştır. Kadın vekiller, kadınların eğitim seviyesini yükseltmeye ve sağlık sorunlarını çözmeye çalışmıştır. Bu amaçla en fazla gayreti Fatma Memik ve Nakiye Elgün göstermiştir. Bununla birlikte sağlık meseleleri, Avcılık Kanunu, Bayındırlık Bakanlığı bütçesi, öğretici-eğitici filmler, Şark demiryolları imtiyazı, Ulaştırma Bakanlığı bütçesi ve çiftçi mallarının

korunması hakkında söz almıştır.

Üç dönem art arda Edirne milletvekili seçilen Dr. Fatma Memik, seçim bölgesi olan Edirne'nin sorunlarını sık sık gündeme getirerek şehrin sorunlarına çözüm bulmaya çalışmıştır.

1935 tarihinde Edirne'nin sorunlarını incelemiş ve Edirne milletvekili olan diğer arkadaşları Faik Kaltakkıran ve Şeref Aykut ile birlikte bu sorunları CHP Genel Sekreterliği'ne bir rapor halinde sunmuştur. Buna göre: Şark demiryolu tarifesinin çok yüksek olduğu, sebze ve meyvenin yol olmamasından ve demiryolu tarifesinin yüksekliğinden dolayı ihraç edilemediği dile getirilerek, mümkünse demiryolunun devletleştirilmesi, bu demiryolunun Yunanistan kısmında fiyatların düşürülmesi için devlet yöneticilerinin faaliyette bulunması, Turing yolunun Bulgar sınırına çabuk ulaştırılması, istenmiştir. Meriç nehrinin Edirne önündeki yatağının taşıdığı ve büyük bir tehlike yarattığı dile getirilerek buna bir çare bulunması istenmiştir. Raporda, Yunan ve Bulgarların sınır köylerini sürekli büyütüp, kalabalıklaştırdıkları şikâyet edilmiştir. Edirne'nin Tunca, Meriç ve Ergene'de sıtmanın yaygın olduğu dile getirilerek, sıtmayla savaşılması ve bataklıkların kurutulması istenmiştir. Edirne'ye 5-6 bin hane göçmen yerleştirilerek ve boş toprakların bu sayede işletilmesi ve okullardaki boş kontenjanlar ile boş kalan hapisanenin dolmasını da istemişlerdir. Edirne'deki genel müfettişliğin arıcılık, peynircilik, kozacılık ve yemişçilik alanlarında hükümet nezdindeki girişimlerini çabuk sonuçlandırmasını istemişlerdir.

CHP Edirne Milletvekili Fatma Memik, TBMM'de ilk olarak 27 Mayıs 1936 tarihinde söz almıştır. Bütçe görüşmeleri sırasında Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya'nın şark demiryolları hakkında devam eden görüşmeler hakkında bilgi vermesini talep etmiştir. Bunun üzerine Bakan Çetinkaya Osmanlı Devleti'nin yabancılara demiryolu imtiyazları verdiğini, Balkanlarda yapılan hatlardan İstanbul-Edirne hattının elde kaldığını, 300 km'lik bu hattın önceleri Avusturyalılarda olduğunu söylemiştir. Çetinkaya, demiryolunun daha sonraları ise Fransızlar tarafından işletildiğini, hattın 25 milyon lira değerinde olduğunu, işletme sermayesi olarak 5.5-6 milyon lira değerinde bir paranın olduğunu söylemiştir.

26 Mayıs 1937'de TBMM'de Bayındırlık Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında söz almıştır. Meriç Nehri'nin yatağının dolması nedeniyle birkaç defa taşıdığını ve binlerce liralık zarar verdiğini, taşkınlar yüzünden arazilerde ekim yapılamadığını, taşkınların Edirne'yi ve Uzunköprü'ye yakın köyleri tehdit ettiğini, Tunca Nehri'ne yakın bazı mahallelerin taşındığını, Edirne halkının bu durumdan çok muzdarip olduğunu söyleyerek bayındırlık bakanının Meriç'in temizlenmesi konusunda ne düşündüğünü sormuştur. Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya bu soruyu cevaplandırmıştır. Çetinkaya, Yunanistan'la Türkiye arasında 1934 yılında bir anlaşma imzalandığını, bu anlaşmanın 1937 yılında Yunan meclisi tarafından onaylandığını, buna göre her iki tarafın da yerine getirmesi gereken vecibelerin olduğunu ifade etmiştir. Buna göre Bayındırlık Bakanlığının bir inceleme komisyonu kurduğunu, Meriç üzerindeki bazı tesislerin kaldırılmasına ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir. Ayrıca Meriç vadisinin genel ıslah planının yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu, Türk tarafının Meriç üzerinde tek başına bir işlem yapamayacağını ifade etmiştir.

2 Haziran 1937'de Ankara Tıp Fakültesi'nin kurulması hakkında meclise gelen kanun lehinde bir konuşma yapmıştır. Konuşmasını *"Sayın arkadaşlarım; dedelerimiz tarafından asırlarca evvel kurulan Türk tababetinin, tarihçesi hakkında tekrar başınızı ağrıtmak istemiyorum. Bundan 12 sene evvel Türk kızlarının erkek arkadaşlarıyla sağlık sahasında gelişebilmeleri için çetin mücadeleler yapan ve elan aramızda bulunan sayın büyüklerime ve hocalarıma meslektaşlarım olan Türk kadınları namına bu kürsüden minnet ve şükranlarımı sunmağa, müsaadelerini rica ederim. Sağlık bakanımız bize Ankara'da ikinci bir tıp fakültesinin tesisile, sağlık işlerimizde daha kuvvetli bir varlık meydana*

getireceği müjdesini veriyor. Kendilerinden beklediği evsafı haiz mütehassis doktorların memlekette sayısını çoğaltacağı hatta köylere kadar doktor göndereceğini void eden bu kanunu getiren Hükümetimize ve Sayın Sağlık bakanımıza teşekkür ederim” ifadeleri ile sonlandırmıştır.

1939 yılında yapılan genel seçimde Edirne’den ikinci kez milletvekili seçilen Dr. Fatma Memik, 3 Nisan 1939’da mazbatasını alarak göreve başlamıştır. 26 Mayıs 1939’da Bayındırlık Bakanlığı bütçesi münasebetiyle TBMM’de yapılan görüşmelerde söz almıştır. Bir önceki dönemde olduğu gibi Meriç Nehri’nin taşmasından dolayı Edirne halkının yaşadığı sıkıntılardan bahsetmiştir. Mart ayındaki taşkında 1.500 dönüm pancarın su altında kaldığını, sıtma hastalığının bölgede yaygın olduğunu, Bosna köyünün yapılan setle sel felaketinden kurtarıldığını, ancak diğer bölgelerde tahribatın devam ettiğini, Meriç’in temizlenmesi gerektiğini, bu konuda Yunanistan’la birlikte harekete geçilip, halkın taşkınlardan gördüğü zararların bir an önce bitirilmesini istemiştir. Memik, seçim bölgesi olan Edirne’nin bir diğer sorunu olan içme suyu konusunu da dile getirmiştir. Edirne’nin içme suyunun 400 yıl önce Mimar Sinan tarafından yapıldığını, 41 km mesafeden şehre içme suyu geldiğini, bu tesisatın zaman içinde meydana gelen doğal afetlerden dolayı zarar gördüğünü ve kullanılamaz hale geldiğini, bu tesisatla şehre su yetmediğini, günde 6 saat su verilebildiğini, fakir Edirne belediyesinin her yıl 10 bin lira harcamasına rağmen bu tesisatı düzeltmediğini, Bayındırlık Bakanlığı’nın bu tesisatı yapması gerektiğini söylemiş ve bakanlıktan yardım istemiştir. Bayındırlık Bakanı Ali Fuat Cebesoy Fatma Memik’in sorularını cevaplandırmıştır. Meriç’in deltasının temizlenmesini ve bu işin Yunanistan ile birlikte yapılması gerektiğini ancak bunun da zaman alacağını söylemiştir. İçme suyu konusunda ise bütçelerinin olmadığını, meclisin ödenek vermesi halinde faaliyete geçmeyi vadedeceğini ifade etmiştir. 23 Nisan 1940’ta Edirne’ye giderek su baskınına uğrayan bölgelerde incelemeler yapmıştır. 13 Eylül 1940’ta Edirne Milletvekili Faik Kaltakkıranla birlikte İpsala’da taşan nehirlerin verdiği zararla ilgili olarak İçişler Bakanlığına bir telgraf çekmiştir. Buna göre; yemeklik, tohumluk ve hayvan yemi bakımından çok sıkıntı çekildiği, 120 hanelik Eceköy ile İpsala’nın Karpuzlu, Paşaköy, Kumdere, Sarıcaali ve İpsala kasabalarında ve birkaç köyde mahsullerin su altında kaldığı, 70 bine yakın hayvanın açlık çektiği, Edirne’ye en kısa sürede tohumluk gönderilmesi gerektiği, halkın elindeki hayvanları bakamamak korkusuyla elden çıkarmak istediğini, Ziraat Bankasının köylüden geçmiş yıllara ait borçlarını istediğini, bu durumun da ziraat yapılmasını engellediğini belirterek yetkililerden sorunlara çözüm bulmasını istemişlerdir.

27 Mayıs 1942’de TBMM’de Münakalat Vekâleti bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alan Fatma Memik, Arda ve Meriç nehirleri köprülerinin ne zaman işletmeye açılacağını sormuştur. Ulaştırma Bakanı Amiral Fahri Engin, Arda ve Meriç köprülerinin inşaatının bittiğini, Haziran’da açılacağını, bazı denemeler yapıldığını, perçin işlerinin tamamlandığını, Haziran’ın 10’u veya 15’i gibi tüm işlerin tamamen biteceğini söylemiştir

Aslen Safranbolulu olmasına rağmen TBMM’ye katıldığı üç dönem boyunca seçim bölgesi olan Edirne’nin sorunları ile yakından ilgilenmiş ve mecliste gündeme getirerek çözüm yolları aramıştır. Çok hayırsever bir insan olan Fatma Memik, fırsat buldukça hayır kurumlarında gönüllü olarak insanlara yardım etmiştir. 1931 yılından itibaren Topkapı Fukaraperver İdare Heyeti üyesi ve gönüllü doktorluğunu yapmıştır. 24 Mart 1935 tarihinde Kadın Esirgeme Kurumu dördüncü toplantısında kâtiplik görevi yapmıştır. 26 Nisan 1936 tarihinde toplanan Kızılay Umumi Heyeti’nin kâtipliğine seçilmiştir. 13 Haziran 1936’da düzenlenen Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Kongresi’nde kâtiplik görevini yerine getirmiştir. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkez Heyeti üyeliğine seçilmiştir. 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında düzenlenen Üçüncü Türk Dil Kurultayı’nda Terim Komisyonu’nda kâtiplik görevinde bulunmuştur. 1 Ekim 1938 tarihinde Belgrat’ta toplanan Beynelmille Çocuk Esirgeme Kongresi’ne de katılmıştır. İstanbul’da ismi *“para almayan doktor, fakirlerin anası doktor”* diye çıkmıştır. Yaşamı boyunca hiç evlenmemiştir. Fransızca bilen Dr. Fatma Memik 9

Şubat 1991'de vefat etmiştir. Edirne halkı ve Edirne Belediyesi aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen Fatma Memik'i unutmamış, Kaleiçi semtindeki Vali Konağı olarak bilinen tarihi binaya Fatma Şakir Memik Kadın Evi adını vererek yaşatmıştır. Bununla birlikte Edirne'deki bir sokağa da Fatma Memik Sokak adı verilmiştir.

Savaş SERTEL

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

1.1. Cumhuriyet Arşivi

BCA, 490.1.0.0.725.481.1.

BCA, 030.10.0.0.76.499.10.

BCA, 030.10.0.0.118.831.19.

2. Resmî Yayınlar

Komisyon, **TBMM Albümü**, C. I, TBMM Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 5, Cilt 1, Birleşim 1, 1 Mart 1935.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. 5, C. 11, B. 69, 27 Mayıs 1936, ss. 253-292.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. 5, C. 18, B. 65, 26 Mayıs 1937, ss. 245-288.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. 5, C. 19, B. 72, 2 Haziran 1937, ss. 1-45.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. 6, C. 2, B. 18, 26 Mayıs 1939, ss. 275-318.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. 6, C. 25, B. 64, 27 Mayıs 1942, ss. 341-392.

3. Süreli Yayınlar

3.1. Gazeteler

Cumhuriyet, 6 Şubat 1935.

Cumhuriyet, 25 Mart 1939.

Cumhuriyet, 24 Nisan 1940.

Resmî Gazete, 14 Nisan 1930, S. 1471.

Resmî Gazete, 11 Aralık 1934, S. 2877.

Ulus, 14 Haziran 1936.

4. Kitaplar

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935-1939**, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

İNAN, Afet, **Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964.

KURNAZ, Şefika, **Cumhuriyet öncesinde Türk kadını**, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.

TAŞKIRAN, Tezer, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.

5. Makaleler

SERTEL, Savaş, "TBMM'de Bir Cumhuriyet Aydını: Dr. Fatma Memik", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 32, S. 1, Ankara 2015, ss. 193-204.

6. Tezler

DUROĞLU, Sibel, **Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

TBMM'ye Seçilen İlk Kadın Milletvekillerinden Dr. Fatma Memik ve Nakiye Elgün

TBMM'ye Seçilen İlk Kadın Milletvekillerinden Dr. Fatma Memik ve Nakiye Elgün

03/02/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/dr-fatma-sakir-memik-1903-1991/?pdf=3663> adresinden erişilmiştir